

Déry Attila: A régi pesti Belváros

Pest 1686 után.

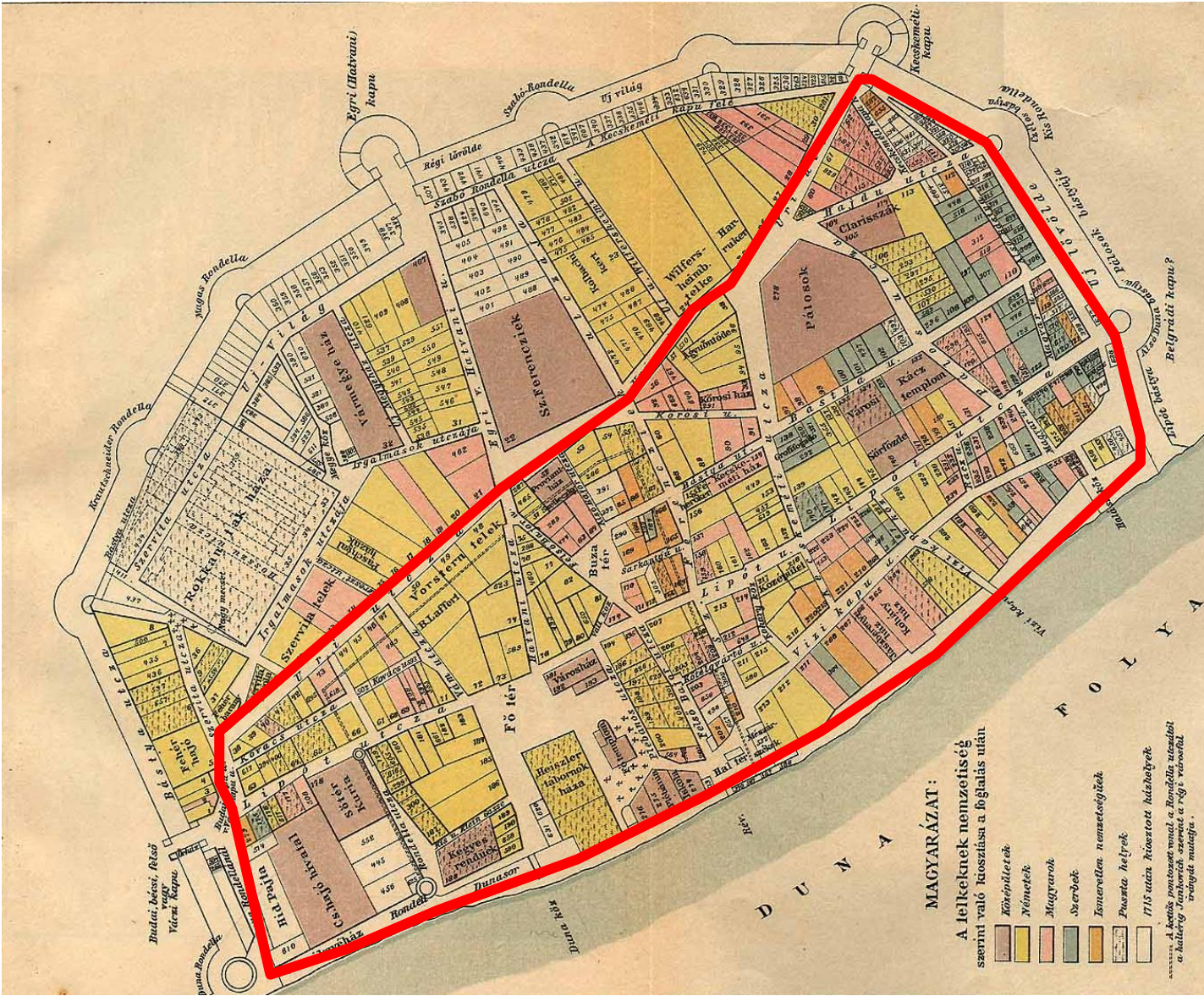
A visszafoglalás után a katonaság hatalmi, a kamara gazdasági érdekek alapján igyekezett a város sorsát intézni – az önkormányzatért harcoló polgársággal szemben.

A kamara felismerte, hogy a polgárság önkormányzatának felállítása nem halogatható. Werlein János kamarai inspektor a katonai hatóságok ellenére 1687-ben megalakíttatta a polgárság részleges önkormányzatának szervezetét.

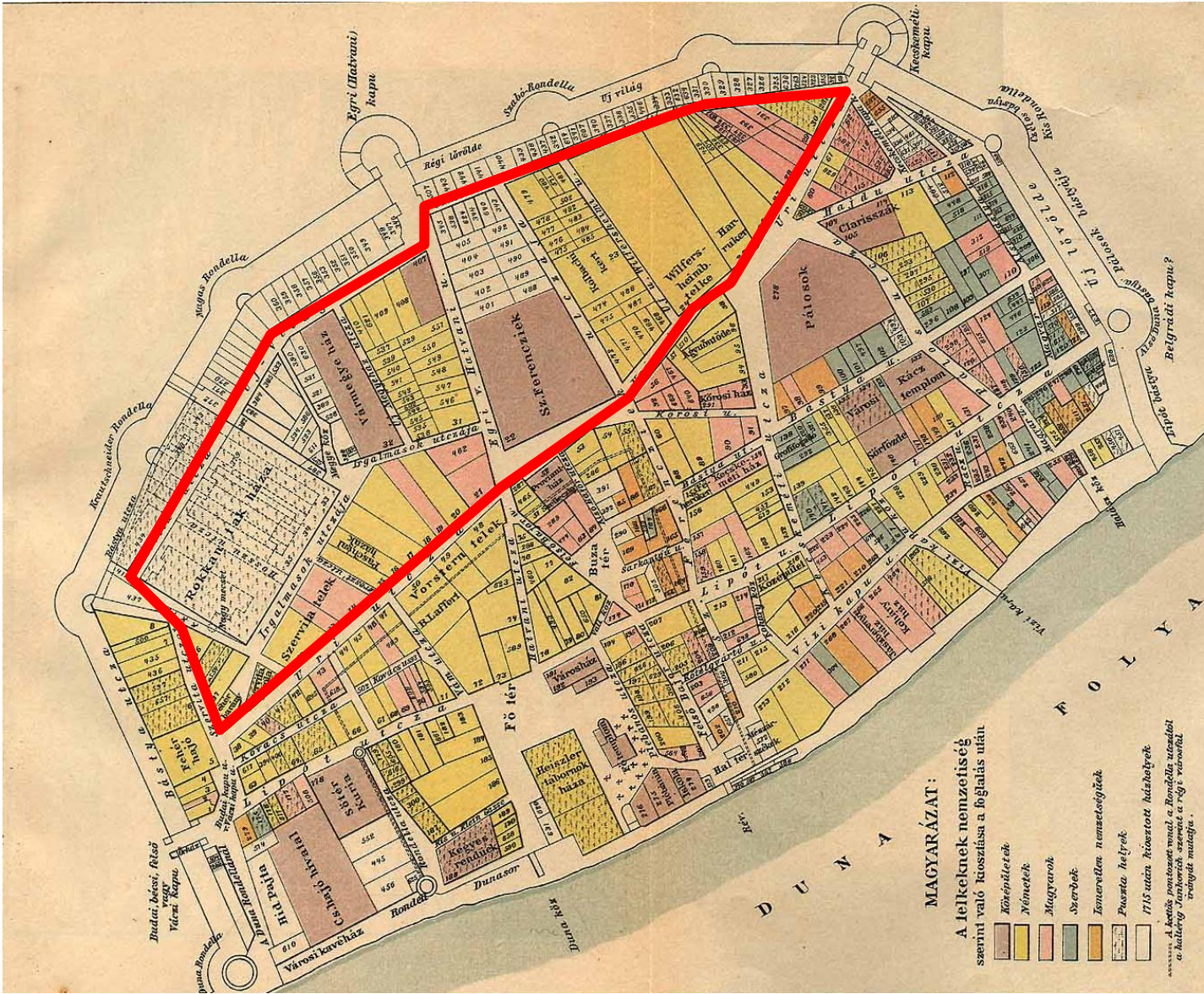
Pest 1703-ban kapta meg – Budával együtt – privilégiális levelét. A privilégium, a szabad királyi városi joggal együtt, a kamarai igazgatástól való jogi függés megszűnését jelentette. Bár a kamara megkísérelte a privilégium biztosította jogok átruházásának elodázását, 1705-ben engedélyezték a bíróválasztást.

Fokozatos fejlődés és három sávós beépítés...

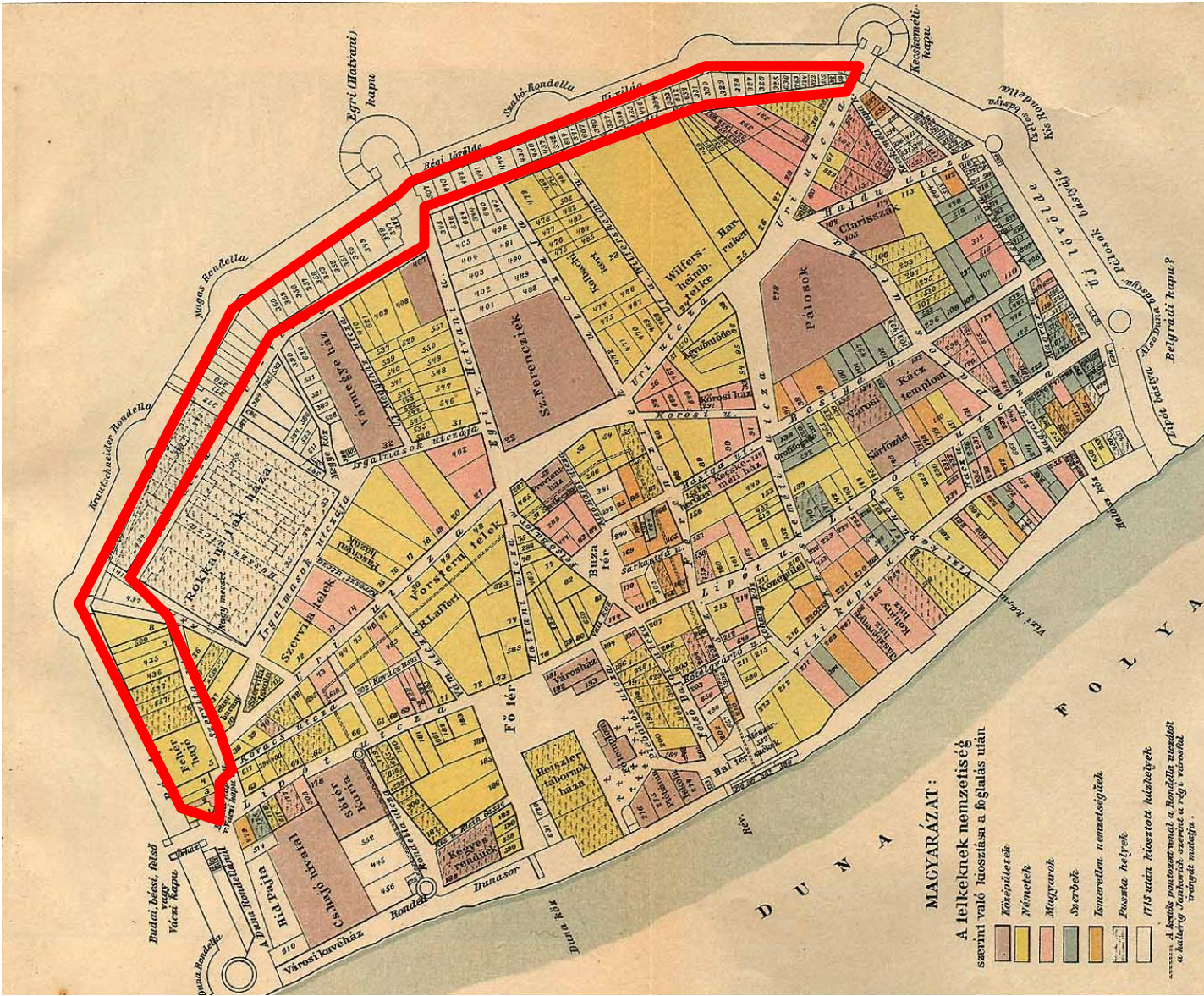
- I. a középkori eredetű (Kecskeméti u.-Károlyi M. u.-Petőfi S. u. vonalától nyugatra),
- II. a visszafoglalás utáni nagy telkes (az előbbi vonaltól keletre),
- III. a 18. század eleji városfal menti kis telkes beépítés – Újvilág (Neuwelt).

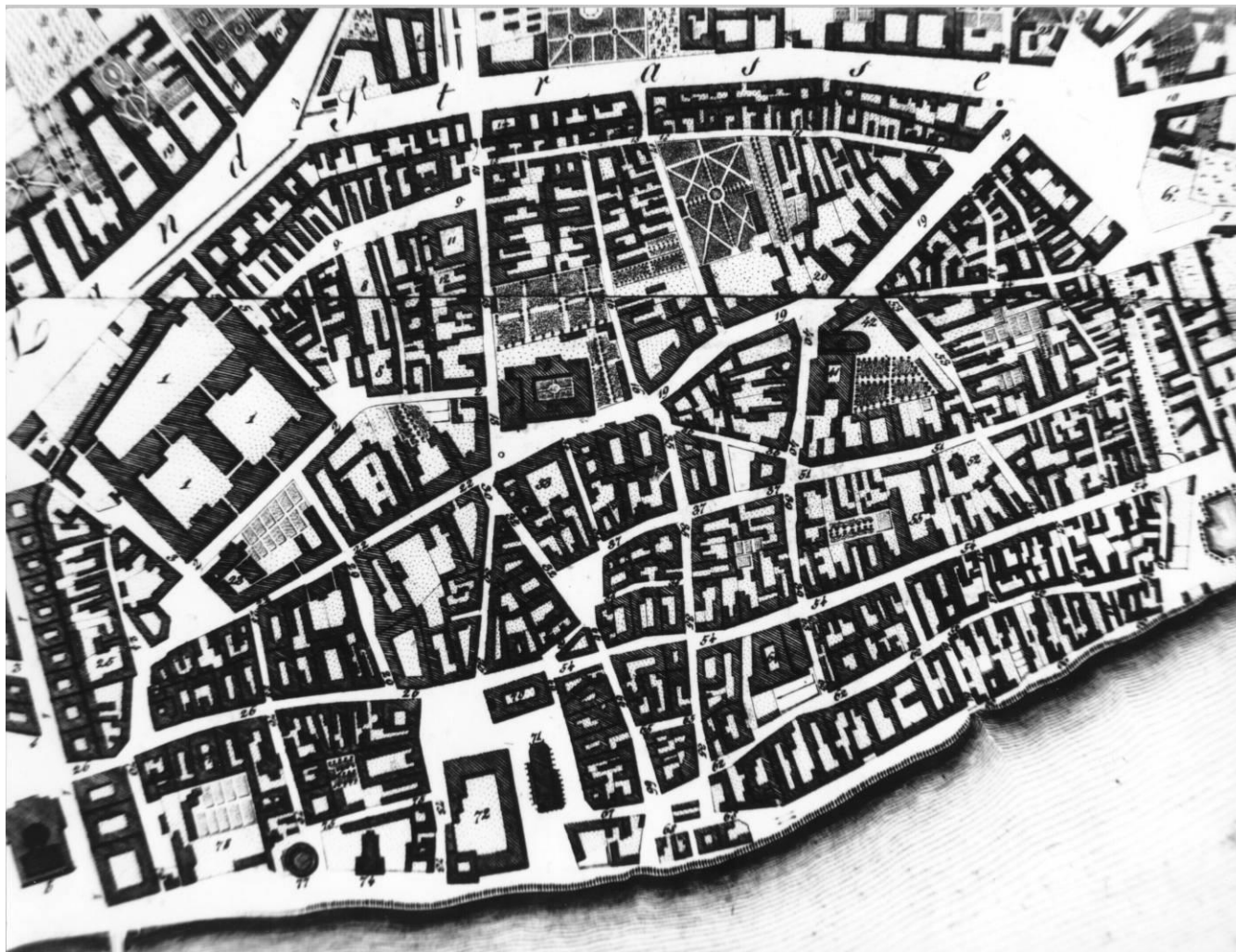
I. a középkori eredetű beépítés

II. a nagy telkes beépítés

III. az Újvilág

Plan der beyden königlichen freyen Hauptstädte... (1810. J. Lipszky), részlet.

Sz. kir. Pest-Város beltelkeinek térképe
(1872. Halácsy Sándor), részlet.

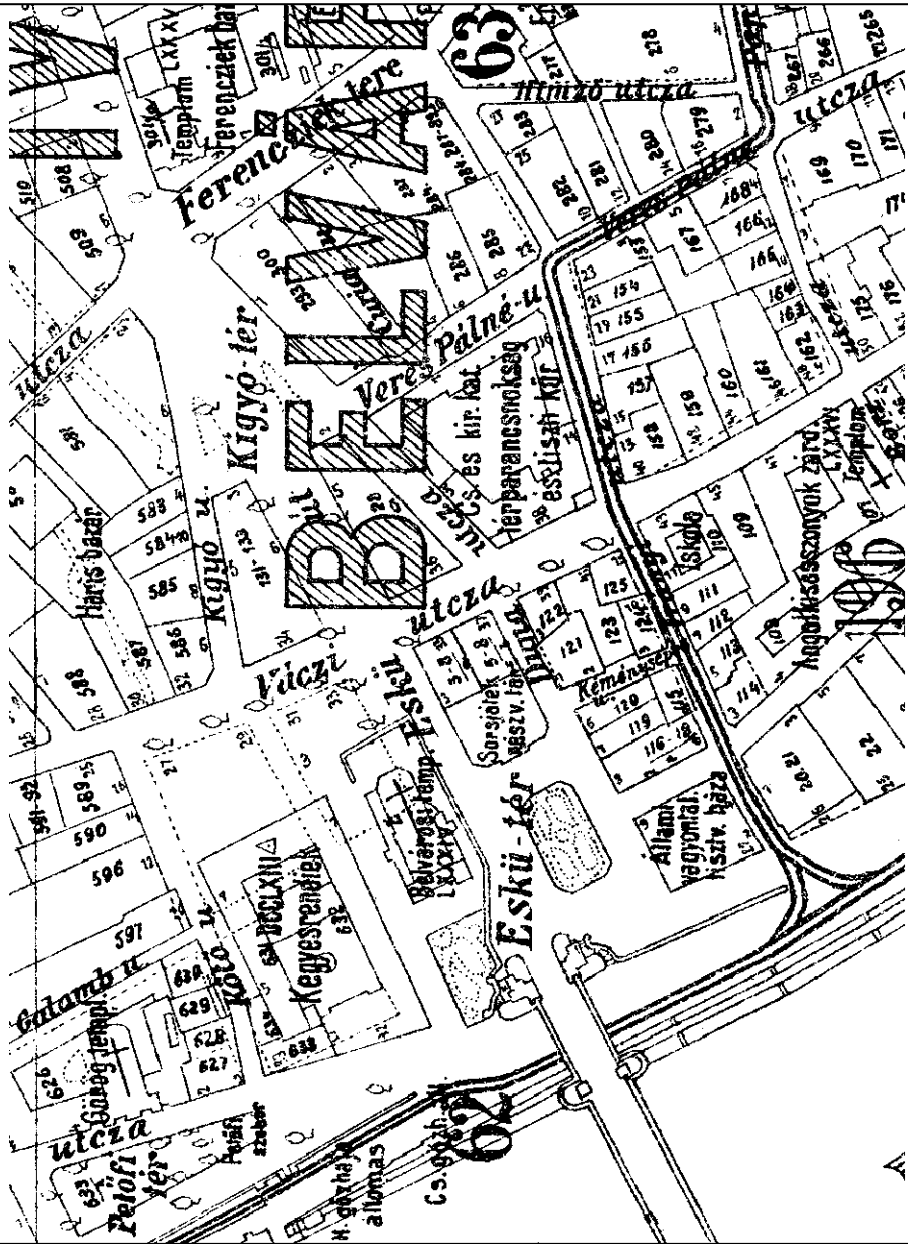
Sz. kir. Pest-Város beltelkeinek térképe (1872. Halácsy Sándor), részlet. Az 1896-ban lebontott városrész telkei és házai.

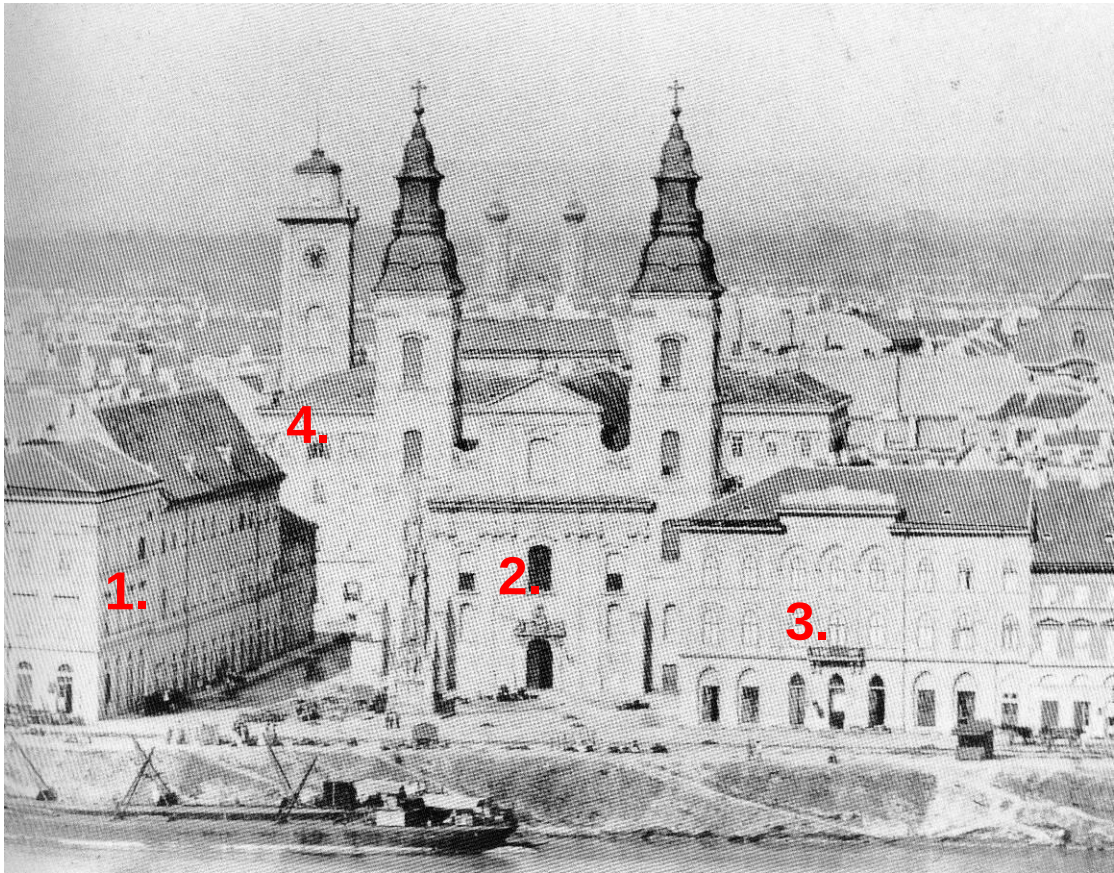

Budapest térképe, rajzolta Homolka József. 1896., részlet. Az 1896-os bontás elképzelései...

Budapest székesfőváros térképe 1908.
1:5000, részlet. A részleges bontás
állapota; a Városháza már hiányzik,
piarista rendház még áll, a Klotild-
palotákat és az Osztálysorsjáték
palotáját már felépítették.

A Belváros szíve az 1870-es években. **1** = piarista rendház, **2** = plébániatemplom, **3** = plébánia, **4** = Városháza.

Egykori Glöckelberg-palota, piarista rendház.

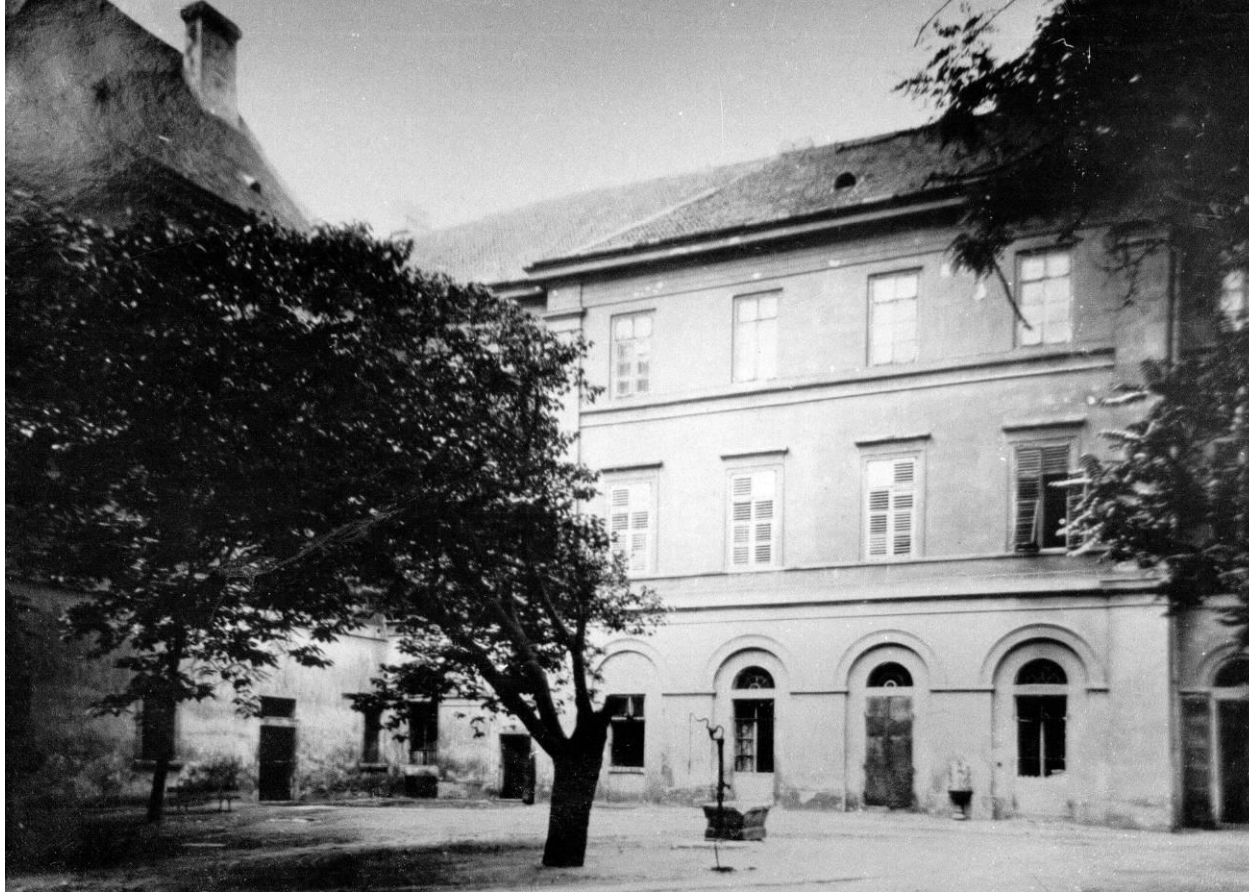
A telken Glöckelsbergné Hillingeni Hufnágel Zsófia Johanna építtetett palotát és a dunaparti oldalon rondellához hasonlatos partvédő művet a Duna rombolása ellen 1697 után. Több tulajdonosváltás után 1755-től a kegyesrendé. A tornyot Rosipalek Ignác építette 1863-ban.

Piarista iskolaépület, tervező és építő Kasselik Ferenc (1843-1845)

Egykori Glöckelsberg-palota, piarista rendház, kápolna.

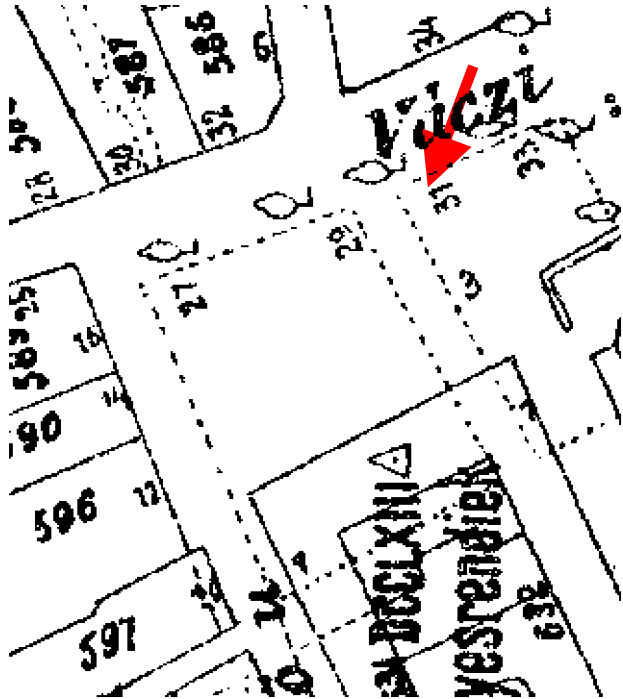
Két és háromemeletes toldalékszárny, tervező és kivitelező építőmester Gottgeb Antal (1862-1863).

Egykori Glöckelberg-palota, piarista rendház és jobbra a Kötő utcai nemzeti iskola, építtette a 1777-es Ratio Educationis szerint, a Lenz és Hager-féle telkeken Pest Városa 1801-1803 között.

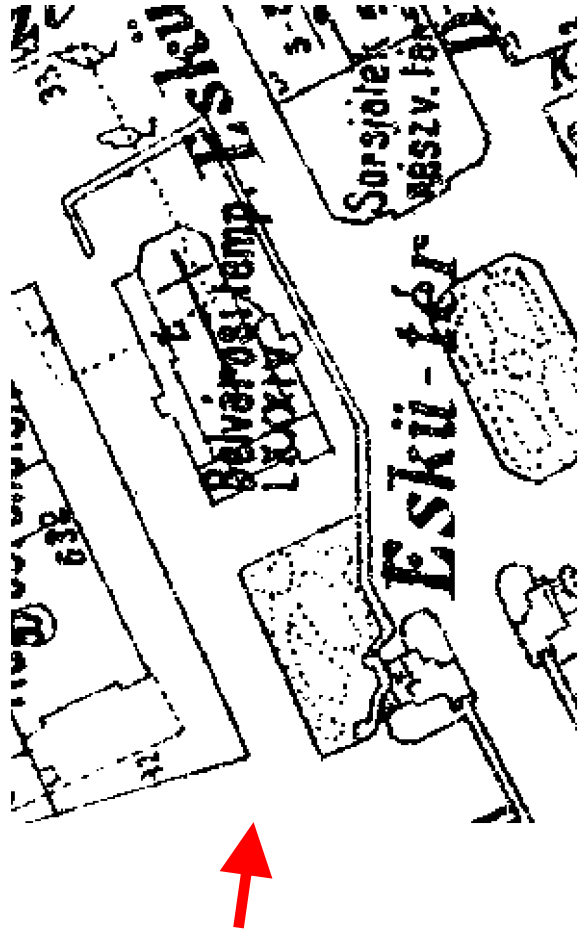
A városi iskola az udvar felől. 1885-ben a rend visszaszerezte a telkén épült nemzeti iskolát – amelynek ellenértékére a főváros nem tartott igényt.

A piarista rendház a 20. század elején, a már lebontott Városházával, a homlokzat előtt már a hídfőhöz igazítva emelt járdaszinttel. A háttérben jobbra a Vasudvar.

A Városház tár a Városháza bontása után, a már álló Klotild palotákkal és a kész hídfővel, de az új piarista rendház nélkül, valamikor 1905-1914 között. Jobbra az Osztálysorsjáték palotájának sarka, ami elpusztult a második világháborúban.

Az Erzsébet híd hídfője, a plébániatemplom mellett, hátul az Osztálysorsjáték palotájával, de még a régi piarista rendház maradék épületével az új nélkül 1910 körül. Az épületet Körösi Albert és Sebestyén Artúr tervei alapján építették 1905-ben.

A régi piarista rendház maradék épülete, az új rendház felépülte után, 1916-1934 között. Az épületben működött az első világháború után a Népjóléti Minisztérium.

Buda és Pest visszavétele után a városi hatóság a Fő tér és a Plébánia utca közötti telektömb három házában alakította ki városházáját.

1703-1710: a részleges első emelet építés.

1716-1720: Pauer (Paur) János-György építőmester és Hochecker György ács tornyot épít.

1753: a tornyot repedés miatt lebontják.

1755: új tornyot épít Schlepp József kőművesmester.

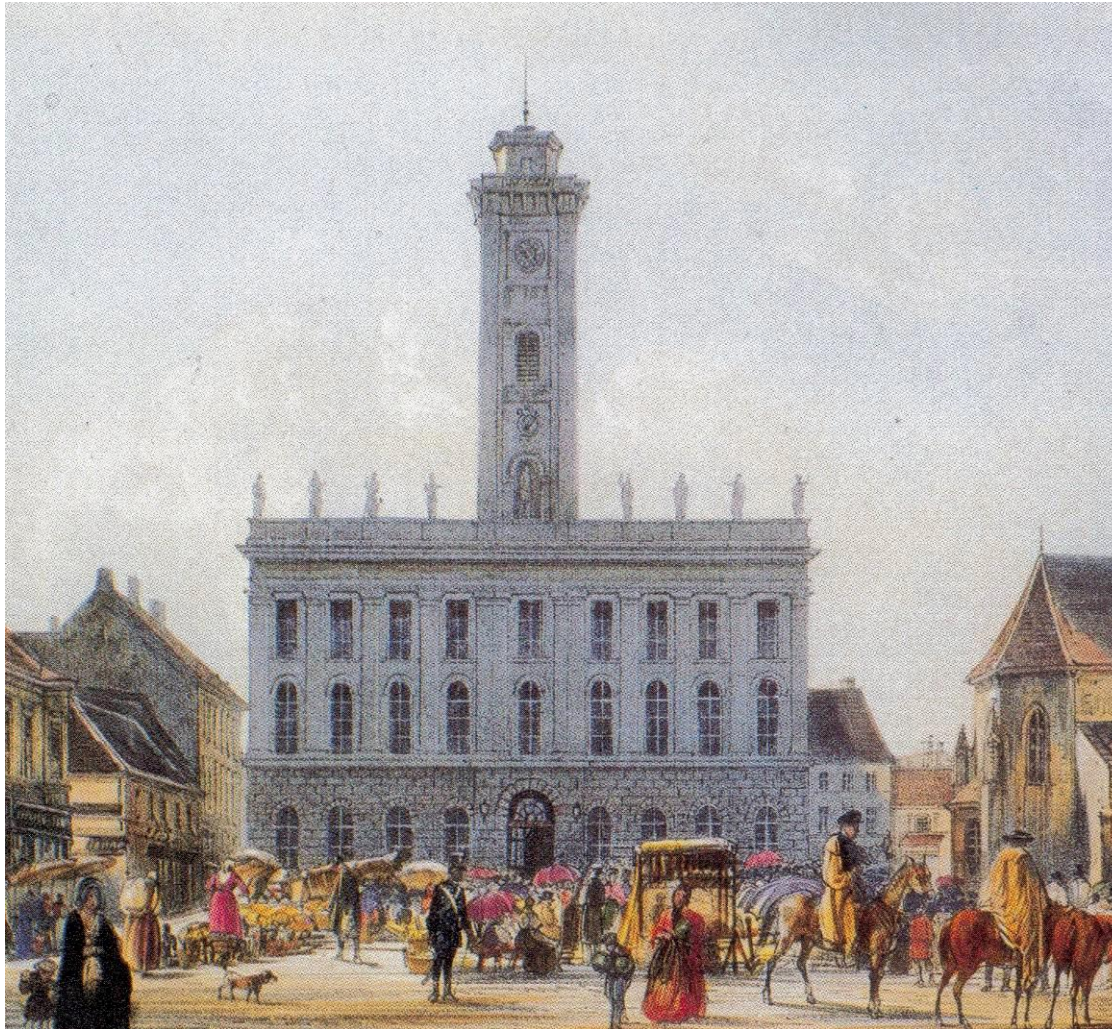
1767: emelet, körfolyosó hivatali szobák kialakítása és csatlakozó épületek bontása.

1838-as árvíz kárai után újjáépítés.

1840-1844: teljes átalakítás és második emelet, Kasselik Ferenc építőmester műve, szobrok Bauer Mihály és Uhrl Ferenc alkotásai.

1862: harmadik emeletet épít Hild József.

1900: bontás.

A városháza kétemeletes formája.

A városháza végső formája, az áthelyezett szobrokkal.

A Városház tér.

korábbi épület, építtető: Almássy József, tervező építőmester: Pollack Ágoston /1839, +1 emelet rá,
építtető: Almássy József, tervező és építőmester: Pollack Ágoston (?)
/1840 után
1897-ben gróf Szapáry László lebontatta.

A Városház tér.

Városház, építtető: Várady Károly, tervező és építőmester: Diescher József /1869

Belvárosi plébániatemplom.

4. század: Contraaquincum

6-7 század: Cella trichora ?

9-10 század: keresztény templom vagy kápolna?

1045 k.: a Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt templom,

1241: pusztulás

14-16. sz.: helyreállított vagy új templom több ütemben tovább épül

török kor: pusztulás, átépítés...

1688: újraboltozás,

1725-1740-es évek újjépítés és bővítés: Paur (Pauer) János György építőmester

1755: Jung Józseffel és Nepauer Mátyás Mátéval javításai

1805-1808: Hild János restaurálása

1889: Steindl Imre restaurálása

A plébániatemplom a régi Szentháromsággal.

A Plébánia tér és a Szentháromság szobor. Pest városa az 1691-es pestisjárvány után 1692-ben Szentháromság szobrot emelt. A szobor állapota gyorsan romlott. 1716-1723 között új szobrot emeltek. E szobrot 1735-ben, majd 1743-ban restaurálták, 1809-ben lebontották. A polgárság és a tanács 1823-ig tartó szobor-elhelyezési vitája után a téren 1863-ban állítottak fel új szobrot, amelyet Halbig András készített. Ezt az 1880-as évek végén távolították el.

A Plébánia tér a Szentháromság bontása után.

A plébániatemplom még a hozzáépített üzletekkel.

A plébániatemplom belső tere a Steindl-féle restaurálás előtt.

A belvárosi plébánia. Építtető: Pest városa, tervező: Feszl Frigyes, építőmester: Wagner János /1848-1849... Az építkezés 1849 őszén félbeszakadt, 1854-1855-ben befejezték. Az építkezés vezetője Hild József volt.

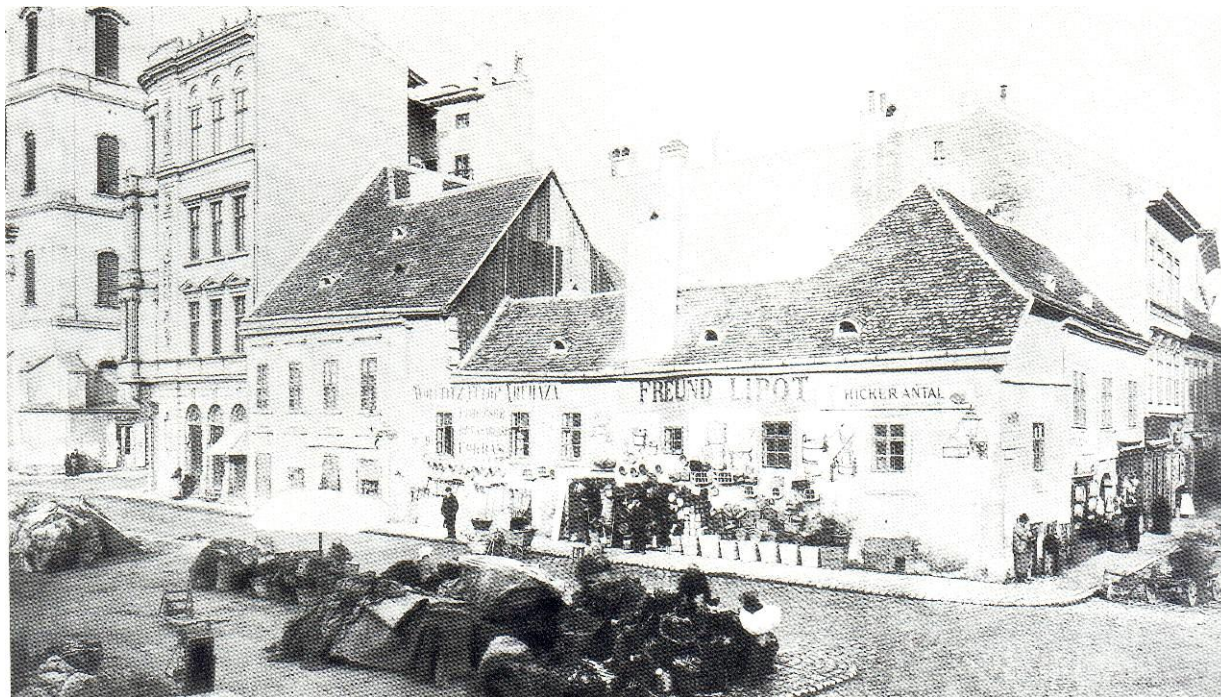
A belvárosi plébánia.

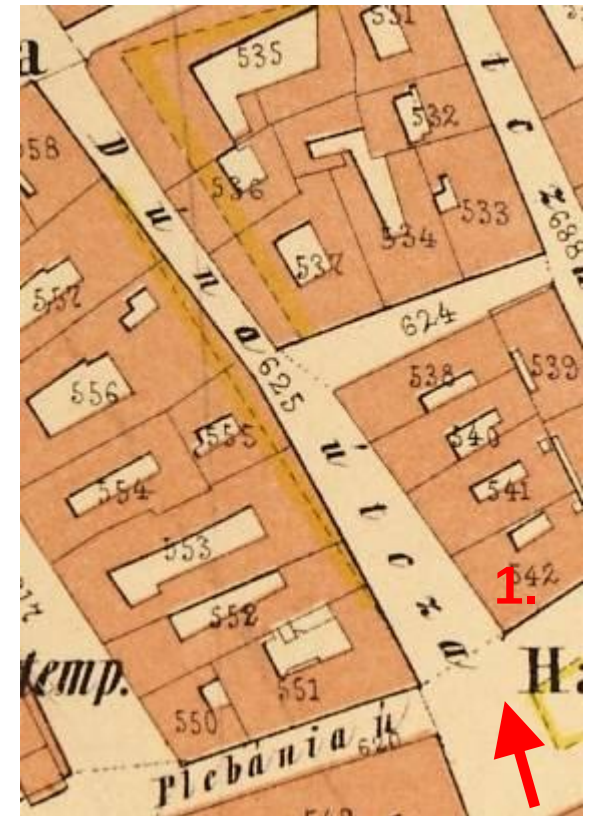
Porszász-ház. Építtető: Porszász Antal, terv: Feszl Frigyes (Kauser-Frey) /1868-1870. Az építtető halála után az építkezést özvegye, Eigel Josepha fejezte be, aki 1870-ben Kauser Lipót felesége lett.

Plébánia utca a Hal tér felől.

A Plébánia utca a Hal tér felől, a Porszász ház bontása után a további bontások előtt.

- 1. Duna u. 3. építtető: Bischof Bernardine, tervező és építőmester: Gottgeb Antal /1863
- 2. Porszász-ház.
- 3. Duna u. 6. építtető: Kietreiber?, tervező és építőmester: Kasselik Ferenc /1831
- 4. Duna u. 7. építtető: Müller J., tervező és építőmester: Kasselik Fidél /1819

Rózsátér 1.

- 1. Rózsátér 1.
- 2. Rózsátér 2. építető: Pietsch József, tervező és építőmester: Zofahl Lőrinc /1832

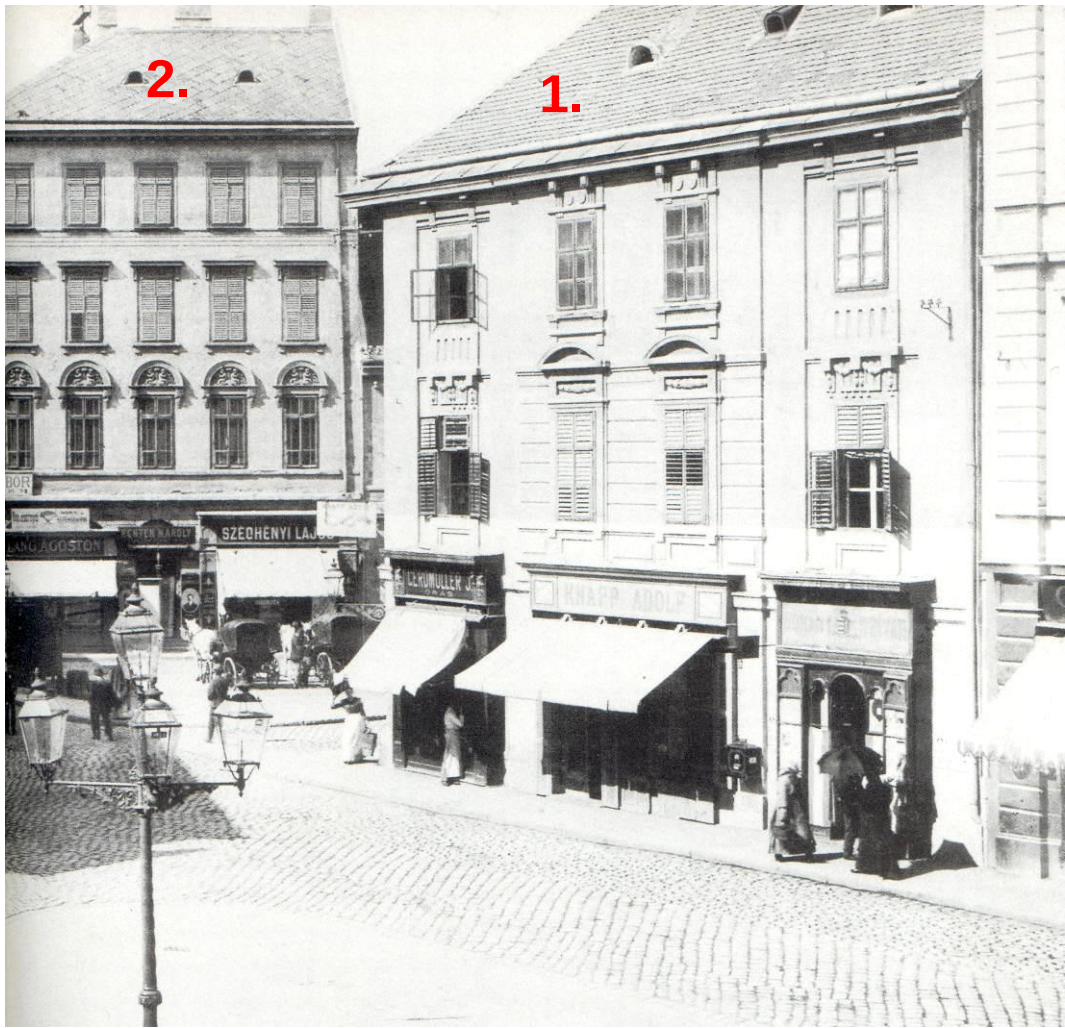

Rózsátér 2. – Duna u. 16.

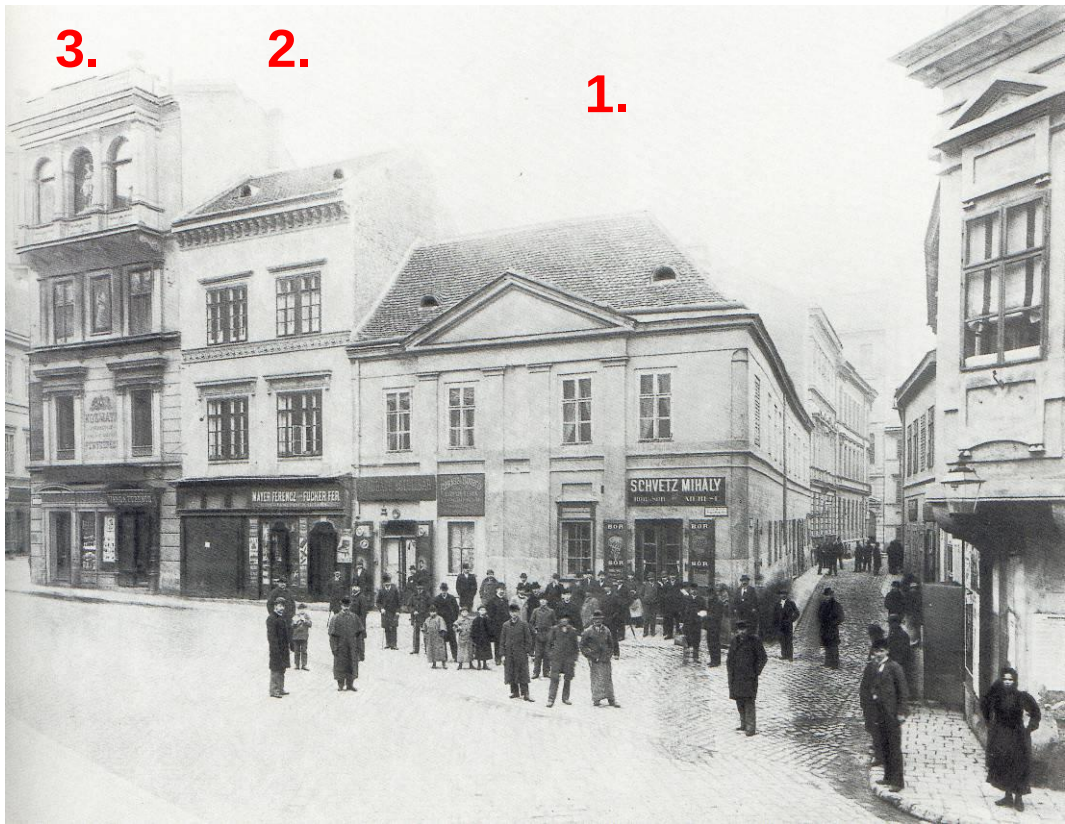

Rózsater sarka a Lipót utca felé.

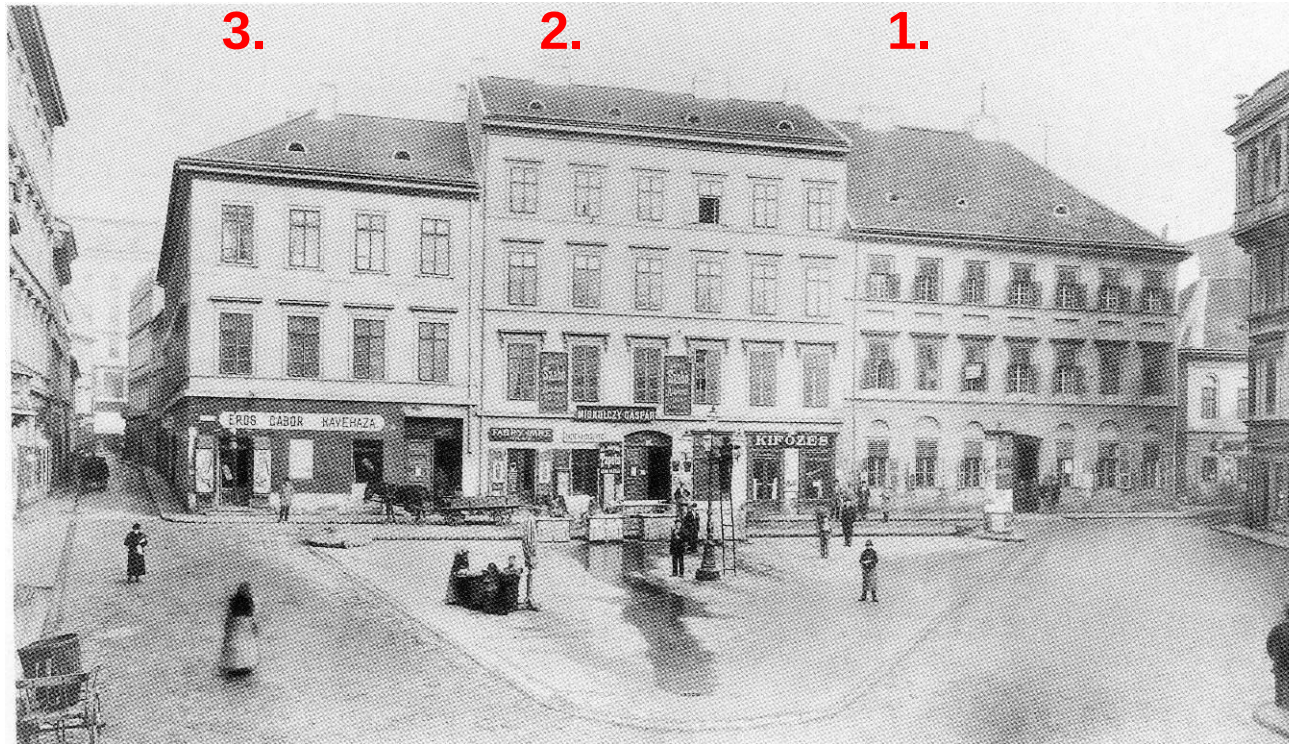
Sarokház, építtető: Laczkovits-család /18. század vége. Az épületben a Martinovits összeesküvés tagjai több összejövetelt tartottak az emeleti sarki, stukkódíszes, ún. „Vörös-teremben”.

Előtérben a Sebestyén tér 9. (1.), háttérben a Rózsa tér 2. (2.)

- 1. Sebestyén tér 2.
- 2. Sebestyén tér 3. építető: Tarczalovits A., tervező és építőmester: Wagner János /1851
- 3. Sebestyén tér 4. építető: Jancsó Károly, tervező és építőmester: Hild József /1842, +1 emelet rá, építető: Simonyi Antal, építőmester: Dötzer Ferenc /1872

1. Sebestyén tér 5. Korábbi épület átalakítása, építtető: Kovács Mojzes, tervező és építőmester: Pollack Mihály /1811. Az épületet ismételten átépítették, utoljára 1869-ben Schusbeck Pál, a Hétszemélyes Tábla részére.
2. Sebestyén tér 6. építtető: Müller-testvérek, tervező és építőmester: Kasselik Ferenc /1843
3. Sebestyén tér 7.

- 1. Sebestyén tér 8.
- 2. Sebestyén tér 9.
- 3. Sebestyén u. 2.
- 4. Sebestyén u. 6. végső forma:
építtető: Beregszászy Lajos, tervező és
építőmester: Gottgeb Antal /1862

A régi Kúria tűzfalát eltakaró bazár a Ferenciek terénél. Ideiglenes épület, kis épületek helyén, Feszty Adolf tervei alapján 1875 körül.

A régi Kúria tűzfalát eltakaró bazár és a Kígyó tér, a patikával.

A Kígyó patika a Kígyó és a Sebestyén utca sarkán.

Zöldfa u 12. – Kalap u. sarok.

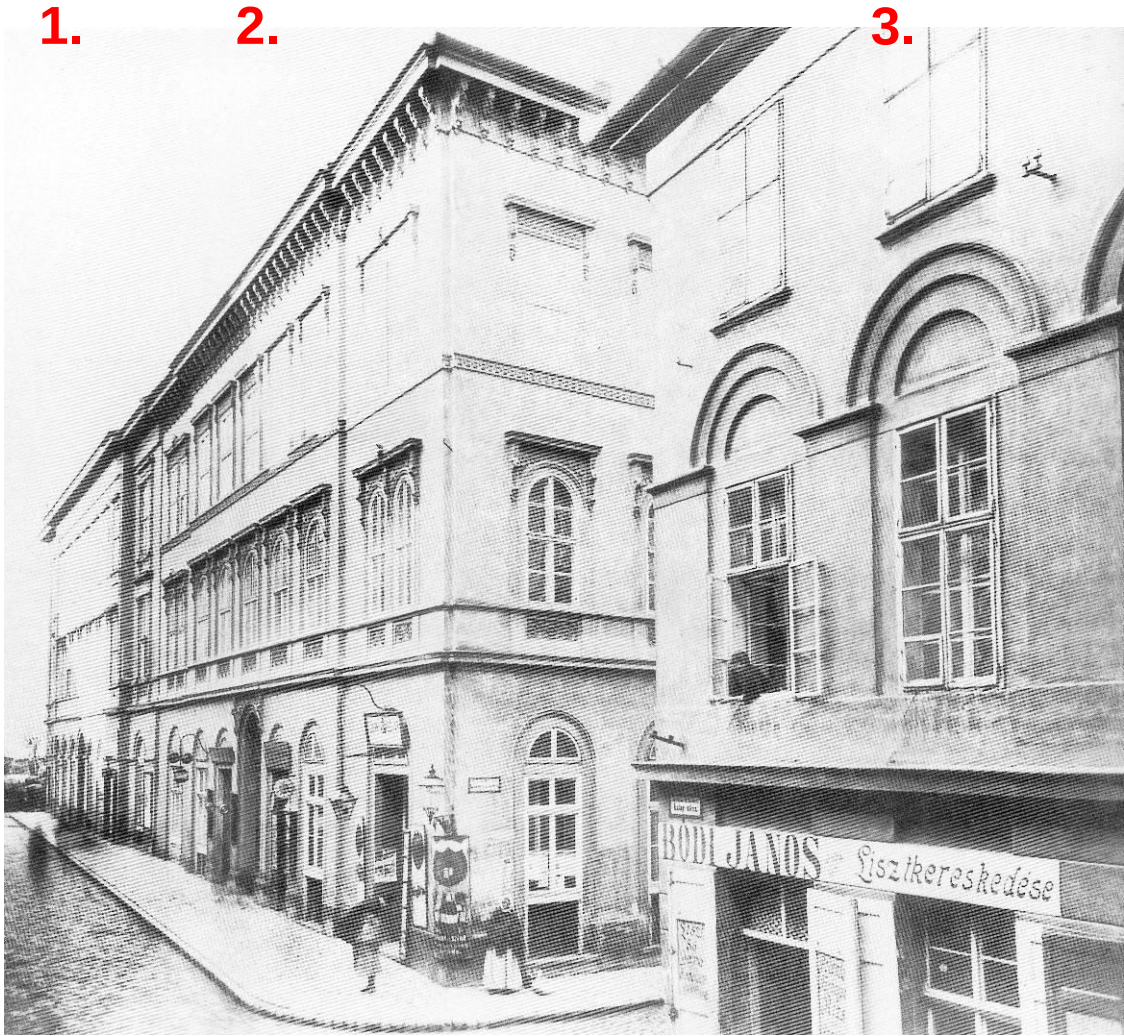

Kalap utca nézete a szemben lévő oldal bontása után.

Kalap u. 13. (1.) és 15. (2.).

Kalap u. 17 (1.), 19 (2.), 21 (3.), 23. (4.), a szemben lévő oldal bontása után.

Kalap u. 4 (1.), 6 (2.), 8 (3.), a Kéményseprő utca sarkán

Kalap u. 11. – Lipót u. 5.

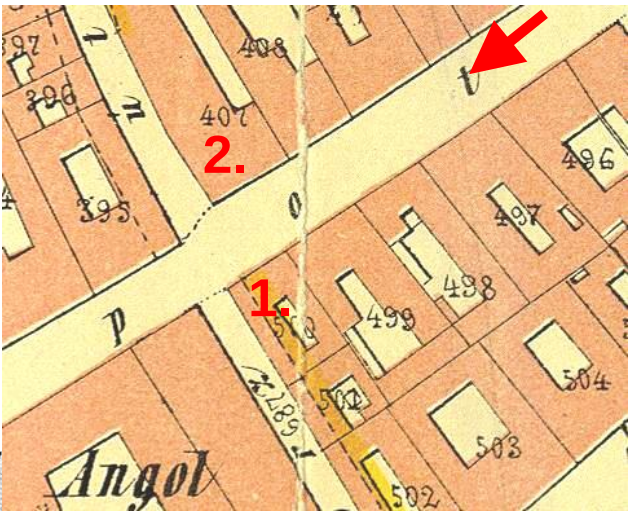

Kalap u. 14. – Lipót u. 8.

A Lippót utca eleje, a 6. (1.), 8. (2.) és a 10. (3.) számokkal. Távolban az „Angol hölgyek” (Angolkisasszonyok) temploma és rendháza.

A Lípót utca az Angolkisasszonyok) temploma felé. Balra a 11-től (1.) , jobbra a 20-tól (2.) felfelé kezdődő házsámok.

Angolkisasszonyok temploma.

1230 körül: domonkos kolostor, alapította Bessenyei Mihály,
felesége és fia

1241: a templom és kolostor elpusztult

1250-es évek újjáépítés

török kor: romlás és pusztulás

1699-től: újjáépítés, több menetben, közben tűzvész 1716-ban

1747-1765: befejezés

1784: domonkos rend feloszlatása

1786: váci Angolkisasszonyok beköltözése

1874: templom restaurálás, terv és kivitel: Hofhauser Lajos

1933: boltozat javítás

Az angolkisasszonyok temploma.

Az angolkisasszonyok templomának belső tere.

Grandauer-ház, a mögött lévő épületek bontása után. Korábban ott állott ház falainak felhasználásával, építető: Grandauer Péter, építőmester: Hofrichter József /1815.

Régi Batthyányi-ház vagy -palota /18. század második fele, átalakította gróf Batthyány Alojzia, Wechselmann Ignáccal /1874

A XX. sz. elején gróf Batthyány Elemér tulajdonában volt. A MOB 1913-ban felméréste. 1933-ban bontották le. Lux Kálmán a faragott köveket Sorg Antal építőipari telepén helyeztette el; onnan tűnt el a második világháború után.

A Ferenciek tere.

Egykori Beleznay-ház a Ferenciek terén.

Az egykori Athenaeum a Ferenciek terén, építtető: Gyarmathay Sándor Mihály /18. század közepe. Gyarmathay Albert, az 1850-es években a palota épületének kétharmadát eladta Emich Gusztávnak. Emich 1841-ben nyitott önálló kereskedést és 1848-ban alapította nyomdáját. Az épület tulajdonosaként alapította meg 1868-ban Jókai Mór, báró Kemény Zsigmond, Lampel Róbert és mások részvételével az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt-t. 1873-ban az épület udvari szárnyát lebontották. Az épületeket 1897-ben bontották le.